

<https://doi.org/10.15407/mineraljournal.44.04.140>
УДК 001.9:549(477)

О.І. Матковський, д-р геол.-мін. наук, проф.-консультант
E-mail: mineral@lnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-7632-6080>

Є.М. Сливко, канд. геол.-мін. наук, доцент
E-mail: emslivko@i.ua; <https://orcid.org/0000-0002-2731-0602>
Львівський національний університет імені Івана Франка
79005, м. Львів, Україна, вул. Грушевського, 4

ІСТОРІЯ МІНЕРАЛОГІЇ В ПРАЦЯХ АКАДЕМІКА ЄВГЕНА ЛАЗАРЕНКА, ЙОГО УЧНІВ І ПОСЛІДОВНИКІВ (до 110-річчя від дня народження вченого)

Історія мінералогічної науки посідає чільне місце в науково-педагогічних працях академіка Євгена Лазаренка: у монографічних зведеннях з регіональної й генетичної мінералогії, п'яти виданнях підручника "Курс мінералогії", знаменитому "Мінералогічному словнику". Низку окремих статей (одноосібних або зі співавторами) присвячено історії мінералогії загалом та Україні зокрема. Не всі задуми вченого вдалося здійснити за його життя, однак учні й послідовники Євгена Костянтиновича — представники наукової мінералогічної школи, яка має його ім'я, члени Українського мінералогічного товариства, намагаються продовжувати справу свого вчителя. Різноманітні аспекти історії розвитку мінералогічних досліджень висвітлюють у спеціалізованих виданнях — "Мінералогічному збірнику". "Мінералогічному журналі", "Записках Українського мінералогічного товариства". Їх обговорюють на наукових читаннях імені акад. Є. Лазаренка, з'їздах Українського мінералогічного товариства та інших наукових форумах. Історії розвитку мінералогії в Україні й загалом присвячено спеціальні розділи в сучасних підручниках, навчальних посібниках, довідкових виданнях, а останніми роками — і низку спеціалізованих монографічних видань.

Ключові слова: історія мінералогії, Євген Лазаренко, Українське мінералогічне товариство, мінералогічна школа акад. Є. Лазаренка.

26 грудня 2022 р. минає 110 років від дня народження видатного мінералога, науковця й педагога, академіка Євгена Костянтиновича Лазаренка. Його неперевершену науково-педагогічну і громадсько-політичну діяльність висвітлено в численних публікаціях, серед яких біобібліографічне видання "Євген Костянтинович Лазаренко" (1992) та два літературно-публіцистичні видання: "Академік Євген Лазаренко. Нарис про життєвий і творчий шлях, спогади, фотоальбом" (2005) і "Євген Лазаренко — видатна постать ХХ століття" (2012) [1, 9].

У багатогранній науковій спадщині Є. Лазаренка особливе місце посідає історія науки, зокрема, історія мінералогії. На жаль, фактично нема жодної спеціальної публікації про внесок ученого в історію науки, а він досить значний, адже у більшості науково-педагогічних праць Є. Лазаренка, одноосібних чи зі співавторами, є відповідні історико-мінералогічні екскурси. Це стосується, передусім, монографічних зведень із регіональної і генетичної мінералогії: "Мінералогія вивержених комплексів Західної Волині" (1960), "Мінералогія осадочних утворень

Цитування: Матковський О.І., Сливко Є.М. Історія мінералогії в працях академіка Євгена Лазаренка, його учнів і послідовників (до 110-річчя від дня народження вченого). *Мінерал. журн.* 2022. 44, № 4. С. 140—147. <https://doi.org/10.15407/mineraljournal.44.04.140>

Прикарпаття" (1962), "Мінералогія Закарпаття" (1963), "Агрономічні руди України" (1966), "Мінералогія Поділля" (1969), "Мінералогія и генезис камерных пегматитов Волыни" (1973), "Мінералогія Донецького басейна" (1975), "Мінералогія Криворожського басейна" (1977), "Мінералогія Приазов'я" (1981), "Основы генетической минералогии" (1963), "Опыт генетической классификации минералов" (1979). Усі ці книги починаються з аналізу історії досліджень регіону чи проблеми. Шість видань підручника Є. Лазаренка "Курс мінералогії" містять спеціальні розділи, присвячені історії мінералогії. І, звичайно, цікаві історичні відомості наведено в "Мінералогічному словнику" (1975, співавтор О. Винар).

Серед праць Є. Лазаренка є понад десять особистих та у співавторстві, що стосуються історії мінералогії, напрямів її розвитку і завдань: "Развитие минералогии за 30 лет Советской власти" (1948), "Сто лет минералогическому музею" (1953), "Из истории минералогии и петрографии во Львовском университете" (1954), "Успехи минералогии на Украине" (1954), "Мінералогические исследования во Львовском университете после 1939 г." (1959), "Из истории минералогии на Украине" (1966), "Пути развития минералогии" (1967), "Состояние и задачи современных минералогических исследований" (1967), "Успехи минералогии в СССР" (1967), "Развитие минералогии на Украине за годы Советской власти" (1967), "Успіхи мінералогії і кристалографії на Україні за роки Радянської влади" (1967), "Состояние и задачи минералогии" (1972). Дві статті під назвою "Мінералогія" опубліковано в матеріалах "Історія Академії наук Української РСР" (1967, 1982).

Низка колективних публікацій за участю Є. Лазаренка присвячена пам'яті видатних науковців — О. Заварицького, Ф. Славіка, В. Міхеєва, А. Бетехтіна, М. Шкабари, С. Родіонова, Б. Гаврусевича, Ст. Тугута, К. Савич-Заблоцького та ін., а також ювілейним датам відомих науковців — І. Шафрановського, Г. Бокія, Л. Карякіна, Д. Бобровника, М. Єрмакова та ін.

У 1947 р. Є. Лазаренко почав публікувати в "Мінералогічному збірнику" бібліографію з мінералогії України. До 1953 р. у співавтор-

стві з Ф. Максименком (тодішнім заступником директора наукової бібліотеки Львівського університету) вийшло сім статей під загальною назвою "Література по мінералогії України". Пізніше Ф. Максименко на прохання Є. Лазаренка продовжив подібні публікації разом зі співробітницею бібліотеки В. Омельченко.

Стислу історію мінералогії загалом висвітлено в підручнику "Курс мінералогії". Наведено відомості про трактат давньогрецького філософа Феофраста "Про каміння", про діяльність у царині мінералогії Авіценни, Аль-Біруні, Агріколи, проаналізовано праці Є. Федорова, В. Вернадського, Дж. Дена, К. Гінтце, українських учених М. Безбородька та М. Сидоренка.

Важливе значення мала публікація Є. Лазаренка і М. Сливка стосовно напрямів розвитку мінералогії ("Советская геология", 1967, № 4 та "International Geological Review", 1967. Vol. 9, No. 10). У ній зазначено, що в основі тогочасної мінералогії є два взаємопов'язані, однак нерівномірні принципи — генетичний і кристалохімічний. Найважливішим є генетичний принцип, який дає змогу найповніше і аргументовано розкрити причини виникнення значних концентрацій мінералів у деяких структурах земної кори, з'ясувати питання еволюції мінеральної речовини в планетарному масштабі. Саме ця публікація сприяла бурхливому розвитку мінералогії у другій половині ХХ ст., завдяки чому мінералогія здобула статус фундаментальної серед наук геологічного циклу. На цьому неодноразово наголошував Є. Лазаренко, а також академіки Д. Коржинський, О. Сидоренко, О. Поваренних.

Першу спробу підсумувати здобутки українських мінералогів зроблено у статті "Развитие минералогии в Украинской ССР за 30 лет Советской власти" [11]. У ній висвітлено розвиток описової, теоретичної, експериментальної і прикладної мінералогії, а також відповідних навчальних видань (зокрема й виданих українською) Л. Іванова, Й. Танатара і М. Безбородька, наведено список літератури, який містить понад 400 найменувань.

Досить ґрунтовний аналіз результатів мінералогічних досліджень в Україні викладено в публікації Є. Лазаренка, О. Матковського

та М. Сливка "Развитие минералогии на Украине за годы Советской власти" [13]. Зазначено, що показником розвитку цих досліджень є кількість опублікованих за останні 20 років наукових праць — 400, у тому числі 40 солідних монографій. Детально проаналізовано регіонально-мінералогічне вивчення різних за віком і складом геологічних утворень і загальні питання мінералогії. Регіонально-мінералогічні дослідження виконували за такими основними напрямками: 1) мінеральний склад деяких родовищ і промислово перспективних районів; 2) мінеральний склад різних магматичних, метаморфічних і осадових гірських порід; 3) особливості мінеральних парагенетичних асоціацій у магматичних, метаморфічних і осадових породах та пов'язаних з ними родовищах корисних копалин; 4) особливості конституції, морфології й генезису окремих мінералів. Дослідження щодо загальномінералогічних питань стосувалися класифікації мінералів, конституції, кристаломорфології, генезису і методів дослідження, а також основних понять мінералогії (мінеральний вид, мінеральний різновид тощо), номенклатури і термінології. У сфері вивчення генезису мінералів особливу увагу звернуто на дослідження флюїдних включень, що започаткував у Львівському університеті проф. М. Єрмаков.

Досить значну інформацію з історії мінералогії містять матеріали періодичних наукових форумів, які організували Львівське геологічне товариство, кафедра мінералогії Львівського університету, Українське мінералогічне товариство та по лінії Карпато-Балканської геологічної асоціації (КБГА) під керівництвом Є. Лазаренка. Майже всі ці матеріали опубліковані за його редакцією. Серед них: "Осадочное минералообразование" (1955), "Мінералогія і використання глини" (1957), IV з'їзд КБГА (1958), VII нарада з експериментальної мінералогії і петрографії (1964), перше (1961), друге (1973), третє (1977) і четверте (1979) засідання Комісії мінералогії і геохімії КБГА; матеріали виїзних сесій та інших нарад УМТ: "Типоморфизм кварца Украины" (1974), "Роль минералогии в поисках и разведке нефтяных и газовых месторождений" (1976), "Минералогические критерии поисков редких и цветных метал-

лов в пределах Украинского щита" (1977), "Основные понятия минералогии" (1978).

Стосовно історії науки загалом важливе значення мала книга Є. Лазаренка "300 років Львівського університету" [12], яка побачила світ у зв'язку з відзначенням цього ювілею. У книзі особливу увагу звернуто на становлення навчального закладу як університету українського народу, на його складну й суперечливу історію, на зв'язки Львівського університету з Києво-Могилянською академією. З нагоди ювілею в різних газетах опубліковано статті Є. Лазаренка і бесіди з кореспондентами: "Светоч науки: Львовскому университету 300 лет" (Известия, 1961); "К 300-летию Львовского университета имени Ивана Франко" (Правда, 1961); "Великий центр науки і культури: до 300-річчя Львівського університету ім. Івана Франка" (Вільна Україна, 1961); "Львівському університету 300 років" (Наука і життя, 1961).

На посаді ректора Львівського державного університету Євген Костянтинівич постійно цікавився роботою університетського видавництва, стежив, щоб у тематичних планах були ювілейні видання, присвячені Іванові Франку, Лесі Українці, Тарасові Шевченку, Маркіяну Шашкевичу та іншим класикам української літератури. За сприяння Є. Лазаренка продовжено видання збірника "Іван Франко: статті і матеріали", збережено видання збірника "Класична філологія", опубліковано низку видань з франкознавства, а також здійснено переклад українською мовою і видання збірки індійської поетеси Полін Джонсон і твору давньогрецького комедіографа Менандра "Відлюдник" [1].

Разом з відомим кристалографом та істориком науки І. Шафрановським Євген Лазаренко планував підготувати спеціальну працю, присвячену історії мінералогії і кристалографії. На жаль, через передчасну смерть Євгена Костянтинівича цей задум не втілено в життя. Однак започатковані Є. Лазаренком дослідження з історії мінералогії активно продовжують його учні й послідовники — представники заснованої ним наукової мінералогічної школи та Українського мінералогічного товариства [2—7, 10, 14—22].

УМТ і його регіональні відділення продовжили проведення виїзних наукових сесій

та інших нарад із різних проблем мінералогії, у матеріалах яких міститься досить значна інформація з історії мінералогії. Серед них "Вопросы прикладной и технологической минералогии рудных месторождений" (Криворізьке відділення УМТ, 1981), "Проблеми регіональної мінералогії" і "120 років мінералогії у Львівському університеті" (Львівське відділення УМТ, 1982, 1984), "Минералогическая кристаллография и ее роль в практике поисково-разведочных работ" та "Циркон" (Одеське відділення УМТ, 1983, 1987).

1987 року УМТ організувало у Харкові виїзну наукову сесію на тему "Історія мінералогії", суміщену з науковою конференцією "150 років мінералогії у Харківському університеті". Одне з засідань форуму було присвячено пам'яті академіка Євгена Лазаренка — випускника цього університету. Матеріали форуму опубліковано 1991 р. у спеціальному збірнику "История минералогических исследований на Украине" за редакцією тодішнього президента УМТ Ю. Мельника [10]. У оприлюднених матеріалах наведено нарис мінералогічних досліджень в Україні (В. Павлишин), історію мінералогічних досліджень у Київському (О. Зінченко, В. Латиш, В. Малявко), Харківському (П. Заріцький) та Львівському (О. Матковський) державних університетах, Дніпропетровському гірничому інституті (Л. Куцевол, Л. Козловський, П. Баранов), а також у Донецькому басейні (Б. Панов) та Криму (Ю. Полканов, Є. Марченко); охарактеризовано історію розвитку технологічної мінералогії і петрографії в Харкові (А. Бережний), історію вивчення Криворізького залізорудного басейну (Б. Пирогов) та кір звітрювання Українського щита (А. Додатко), становлення мінералогії імпактних утворень (А. Вальтер), наведено історичний огляд і проблеми вивчення ртутних руд Донецької провінції (А. Горовий), роль В. Вернадського у розвитку метеоритики (В. Семененко) та інші відомості.

Багато інформації з історії мінералогії в Україні з'явилося протягом останніх трьох десятиліть. Її наведено на сторінках "Мінералогічного збірника", "Мінералогічного журналу" і "Записок Українського мінералогічного товариства", а також у матеріалах наукових читань імені академіка Євгена Лаза-

ренка, започаткованих 1997 р. у Львівському університеті [20]. Звичайно читання були тематичними і стосувались майже всіх напрямів мінералогії: регіональної і генетичної (зокрема онтогенії, термобарогеохімії й типоморфізму мінералів), мінералогічної кристаллографії, прикладної мінералогії (пошукової, технологічної, екологічної), історії науки, а також космічної мінералогії, фізики мінералів, біомінералогії, експериментальної мінералогії.

Найбільше публікацій з історії мінералогії міститься в журналі "Записки Українського мінералогічного товариства", заснованому з ініціативи президента УМТ В. Квасниці (він став і його головним редактором). Уже перші два томи "Записок" були присвячені здебільшого історії мінералогії. У першому томі [3] виділено спеціальний розділ "Історія науки", у якому охарактеризовано: "Харківське відділення Українського мінералогічного товариства" (А. Вальтер), "Осередки Українського мінералогічного товариства у Київському університеті" (О. Зінченко), "Львівське відділення Українського мінералогічного товариства та Львівська мінералогічна школа Є.К. Лазаренка" (О. Матковський, Є. Сливко), "Кримські мінералоги: історія їх досліджень і досягнень" (О. Палкіна, Ю. Полканов), "Досягнення Донецької мінералогії за 50 років (1954—2004)" (Б. Панов), "Внесок Одеської мінералогічної школи у розвиток мінералогії в Україні" (О. Чепіжко). У цьому ж томі вміщено дві наукові статті з елементами історії науки: "Генетична мінералогія: історія і сучасний стан" (В. Павлишин) і "Проблеми регіональної мінералогії в Україні" (О. Матковський). У другому томі [4] опубліковано такі праці з історії науки: "Фізика мінералів на теренах України. До 100-річчя від дня народження академіка М.П. Семененка" (О. Платонов), "Структурна мінералогія в Україні: ретроспектива, сучасний стан і майбутнє" (В. Мельников), "Розвиток в Україні вчення про флюїдні включення у мінералах" (Д. Возняк), "Віхи технологічної мінералогії" (В. Євтехов), "Космічна мінералогія: її минуле, сучасне та ймовірне майбутнє" (В. Семененко), "Український внесок до мінералогії імпактних утворень" (А. Вальтер), "Дослідження з експериментальної мінералогії в

Україні" (Ю. Мельник, Г. Остапенко, В. Міцюк), "Розвиток біомінералогії в Україні" (Ф. Зузук). Елементи історії наявні й у публікації "Мінералогічні проблеми Азово-Чорноморської неогенової залізорудної провінції" (Є. Шнюков).

Віхам історії мінералогії в Україні присвячено спеціальний розділ у підручнику "Основи мінералогії України" (Матковський, Павлишин, Сливко, 2009) [19], де наведено інформацію про мінералогічні школи і центри, головні напрями й тогочасний стан регіонально-мінералогічних досліджень в Україні. Зазначено, що у другій половині ХХ ст. в Україні сформувались такі головні мінералогічні центри: кафедра мінералогії та Львівське геологічне товариство у Львівському державному (нині національному) університеті імені Івана Франка, Інститут геохімії і фізики мінералів АН УРСР (нині Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М.П. Семененка НАН України) і Українське мінералогічне товариство. Серед головних напрямів регіонально-мінералогічних досліджень виділено і стисло охарактеризовано спеціалізований мінералогічний, мінералого-геохімічний, з вивчення окремих мінералів та їхнього типоморфізму, генетичний, мінералого-технологічний, методичний і кадастрово-описовий. Найбільший за обсягом п'ятий розділ підручника містить загальну характеристику мінералів України, їх розподіл за класами і опис найпоширеніших і промислово найважливіших мінералів, а шостий розділ присвячено нетрадиційним видам мінеральної сировини і перспективам створення в Україні нових гірничорудних галузей (золотої, мідної, рідкіснометалевої, кварцової, каменебарвної).

Різноманітні матеріали з історії мінералогії наявні в сучасних підручниках і навчальних посібниках з мінералогії та її напрямів: "Генезис мінералів" (Павлишин, Матковський, Довгий, 2003, 2007, 2021), "Мінералогія" (Павлишин, Довгий, 2008 — ч. 1, 2013 — ч. 2), "Основы кристаллографии и кристаллохимии. Рентгенография кристаллов" (Ворошилов, Павлишин, 2011), "Мінералогія. Короткий курс для бакалаврів" (Павлишин, Ворошилов, Квасниця, 2017), "Прикладна мінералогія" (Матковський, Пирогов, 2002),

"Мінералогія в особах" (Павлишин, Довгий, 2011) та ін., а також у низці довідкових видань: "Минералы Украины. Краткий справочник" (гл. ред. Н.П. Щербак, 1990), "Кафедра мінералогії Львівського національного університету імені Івана Франка (1864—2004)" (Матковський, Білоніжка, Скакун, Сливко, 2004), "Институт минеральных ресурсов — Крымскому отделению УкрГГРИ пятьдесят лет" (глав. ред. И.Е. Палкин, 2006), "Геологічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1945—2010)" (Білоніжка, Матковський, Павлунь, Сливко, 2007, 2010), "Геология в Одесском университете. Очерки истории кафедры общей и морской геологии" (Ларченков, Кравчук, Кравчук, 2009), "Геологія в Київському університеті" (Вишва, Гришук, Зінченко та ін., 2011), "Институт геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М.П. Семененка НАН України: 50 років" (голов. ред. О.М. Пономаренко, 2019).

Важливі дані з історії мінералогії наведено в матеріалах з'їздів УМТ, які були присвячені таким темам: П'ятий з'їзд (1991) — "Нові дані з мінералогії України", Шостий (2001) — "Проблеми мінералогії в Україні на межі тисячоліть", Сьомий (2005) — "Актуальні питання мінералогії України", Восьмий (2011) — "Мінералогія України у ХХ столітті", Дев'ятий (2017) — "Мінералогія в Україні: золотий вік, стан і проблеми". Надіслані до початку дев'ятого з'їзду 16 доповідей опубліковано у т. 13 "Записок УМТ" [14], а оголошені на з'їзді три пленарні доповіді — у т. 14 [2]: "Золотий вік мінералогії в Україні" (О. Матковський), "Сучасний стан мінералогії в Україні" (В. Павлишин), "Труднощі сучасної мінералогічної науки" (Г. Кульчицька). У цьому ж томі оприлюднено звіт президента УМТ В. Квасниці про науково-організаційну діяльність УМТ за 2012—2017 рр. і ухвалу, у якій зазначено, що попри фінансово-економічну кризу в державі в останні роки, мінералоги України не склали руки і працювали в міру сил і можливостей.

Цікаві відомості з історії мінералогії вміщено в наступних томах "Записок УМТ". Зокрема, у т. 15 (2018) опубліковано такі статті: "Історія мінералогії в Україні: здобутки та завдання" (В.І. Павлишин, О.І. Мат-

ковський, С.О. Довгий), "Записки Українського мінералогічного товариства: історія і перспективи" (А.І. Радченко), "Літературні джерела з мінералогії України за 2012—2018 рр." (Д.С. Черниш, І.М. Герасимець) [5], а т. 16 (2019) цілком присвячено "Словнику українських назв мінеральних видів" (укладачі Г. Кульчицька, Д. Черниш). Зокрема, наведено такі дані: назва мінерального виду англійською, українською та російською мовами, кристалохімічна формула, рік затвердження або незатвердження Комісією ММА, походження назви [6].

Майже всі статті т. 17 "Записок УМТ" (2020) мають історичне спрямування, а саме [7]: "Півнікова історія Українського мінералогічного товариства" (Г. Кульчицька, В. Бельський), "Львівське геологічне товариство і його мінералогічна секція як передвісник Українського мінералогічного товариства" (О. Матковський), "Євген Лазаренко — організатор науки і наукових товариств" (П. Білоніжка), "Роль академіка Євгена Лазаренка і Григорія Доленка у створенні осередку Українського мінералогічного товариства в Інституті геології і геохімії горючих копалин НАН України" (І. Наумко), "Українське мінералогічне товариство у 2006—2017 рр." (Д. Черниш, В. Квасниця), "Харківське відділення Українського мінералогічного товариства: історія та сьогодення" (О. Клевцов), "Деякі сторінки з історії Українського мінералогічного товариства" (В. Павлишин), "Спогади про Кримське відділення Українського мінералогічного товариства" (О. Палкіна).

Чи не найвагоміші здобутки в галузі історії мінералогії в Україні — це поява останніми роками серії фундаментальних монографічних зведень: "Здобутки мінералогії в Україні. До 100-річчя Геологічної служби України та Національної академії наук України" (Павлишин, Матковський, Довгий, 2018), "Історія мінералогії в Україні. Від глибокої давнини до 90-х років ХХ ст." (Павлишин, Матковський, Довгий, 2019) і "Історія мінералогії в Україні. Від 90-х років ХХ ст. донині" (Павлишин, Матковський, Довгий, у друці), "Розвиток мінералогічних досліджень у Львівському національному університеті імені Івана Франка" (Матковський, 2021), "Термобарогеохімія в Україні" (Матковський, Наумко,

Павлунь, Сливко, 2021) [17, 18, 21, 22]. Особливе місце серед цих праць посідає "Історія мінералогії в Україні" у двох книгах.

Перша книга присвячена історії розвитку мінералогічних досліджень і знань від найдавніших часів до 90-х років ХХ ст. У ній з різною детальністю охарактеризовано виділені авторами періоди історії мінералогії в Україні. Вона, окрім вступу з елементами історичного екскурсу, висновків і літератури, містить п'ять розділів: 1) Основні віхи та періодичність історії мінералогії; 2) Передісторія мінералогії (до ХІІІ ст.); 3) Зародження мінералогії (переважно експедиційний період (ХVІІІ ст.); 4) Становлення та розвиток мінералогії (переважно університетський період описової мінералогії в Україні, ХІХ ст. — 1940-і роки); 5) Золотий вік мінералогії в Україні (1940—1990 роки). В останньому, найбільшому за обсягом розділі охарактеризовано розквіт мінералогічних досліджень, пов'язаний із початком діяльності Української академії наук і Українського геологічного комітету, створених 1918 р., та появою видатних учених: В. Вернадського, Є. Лазаренка, В. Соболева, М. Єрмакова, О. Поваренних та ін. У цей час важливу роль у розвитку мінералогії відіграли активна діяльність Львівського геологічного і Українського мінералогічного товариств, поява перших періодичних мінералогічних видань ("Мінералогічний збірник" (1947), "Мінералогічний журнал" (1979)) та низки тематичних збірників. Орієнтовно за цей час опубліковано близько 9000 праць, зокрема майже 90 монографій.

Друга книга, присвячена історії мінералогії в Україні від 1990-х років донині, зараз у друці. Логічно продовжуючи першу книгу, вона містить ще три розділи — шостий — "Мінералогічні наукові школи", сьомий — "Сучасний етап розвитку мінералогії в Україні" та восьмий — "Шляхи розвитку та доля мінералогії України в кризових умовах". Фундаментальне значення має сьомий розділ, у якому зазначено, що, відповідно до започаткованої ще Є. Лазаренком традиції, тут послідовно й усебічно висвітлено здобутки за основними науковими напрямками: регіональна мінералогія, систематична мінералогія, генетична мінералогія, кристалохімія мінералів, фізика мінералів, мінералогічна крис-

талографія, експериментальна й фізико-хімічна мінералогія, прикладна мінералогія, музейна справа з новим підрозділом "Мінералогічні пам'ятки природи України". У висновках до книги автори наголосили, що досі не

втрачена актуальність створення "Мінералогічної енциклопедії України", про що так мріяв Є. Лазаренко. Наприкінці книги в додатку наведено перелік мінералів (1092 найменування), виявлених натепер у надрах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академік Євген Лазаренко. Нарис про життєвий і творчий шлях, спогади, фотоальбом. Авт. нарисів і упоряд. О. Матковський, П. Білоніжка, В. Павлишин. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 304 с.
2. Доповіді, виголошені на IX з'їзді Українського мінералогічного товариства. *Зап. Укр. мінерал. т-ва*. 2017. Т. 14. 92 с.
3. *Зап. Укр. мінерал. т-ва*. 2004. Т. 1. 102 с.
4. *Зап. Укр. мінерал. т-ва*. 2005. Т. 2. 160 с.
5. *Зап. Укр. мінерал. т-ва*. 2018. Т. 15. 124 с.
6. *Зап. Укр. мінерал. т-ва*. 2019. Т. 16. 124 с.
7. *Зап. Укр. мінерал. т-ва*. 2020. Т. 17. 100 с.
8. Євген Костянтинович Лазаренко. Бібліографія вчених України. Відп. ред. В.І. Павлишин. Київ: Наук. думка, 1992. 56 с.
9. Євген Лазаренко — видатна постать ХХ століття. Авт. доп. і упоряд. О. Матковський, П. Білоніжка, В. Павлишин. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 242 с.
10. История минералогических исследований на Украине. Сб. науч. тр. Отв. ред. Ю.П. Мельник. Киев: Наук. думка, 1991. 160 с.
11. Лазаренко Е.К. Развитие минералогии в Украинской ССР за 30 лет Советской власти. *Минерал. сб.* 1948. № 2. С. 5—24.
12. Лазаренко Є.К. 300 років Львівського університету. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1961. 83 с.
13. Лазаренко Е.К., Матковский О.И., Сливко М.М. Развитие минералогии на Украине за годы Советской власти. *Минерал. сб.* 1967. № 21, вып. 1. С. 6—34.
14. Матеріали IX з'їзду Українського мінералогічного товариства. *Зап. Укр. мінерал. т-ва*. 2016. Т. 3. 173 с.
15. Матковський О. Мінералогічна школа академіка Євгена Лазаренка та її внесок у розвиток сучасної мінералогії. *Мінерал. зб.* 2016. № 66, вип. 2. С. 3—23.
16. Матковський О. Внесок у розвиток української мінералогії вчених, опосередковано пов'язаних з мінералогічною школою Євгена Лазаренка. *Мінерал. зб.* 2019. № 69, вип. 1—2. С. 3—16.
17. Матковський Орест. Розвиток мінералогічних досліджень у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 194 с.
18. Матковський О., Наумко І., Павлунь М., Сливко Є. Термобарогеохімія в Україні. Львів: Простір-М, 2021. 282 с.
19. Матковський О., Павлишин В., Сливко Є. Основи мінералогії України: Підручник. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 856 с.
20. Матковський Орест, Сливко Євгенія. Наукові читання імені академіка Євгена Лазаренка та їхній внесок у розвиток сучасної мінералогії. *Мінерал. зб.* 2021. № 71. С. 3—27. <https://doi.org/10.30970/min.71>
21. Павлишин В.І., Матковський О.І., Довгий С.О. Здобутки мінералогії в Україні. До 100-річчя Геологічної служби України та Національної Академії наук України. Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2018. 146 с.
22. Павлишин В.І., Матковський О.І., Довгий С.О. Історія мінералогії в Україні. Від глибокої давнини до 90-х років ХХ ст. Київ, 2021. 464 с.

Надійшла 20.09.2022

REFERENCES

1. Matkovskiy, O., Bilonizhka, P. and Pavlyshyn, V. (authors of the essay and editors) (2005), *Academician Yevhen Lazarenko. Essay on life and creative path, memories, photo album*, Ivan Franko LNU Publ. Center, Lviv, 304 p. [in Ukrainian].
2. (2017), Reports delivered at the IX Congress of the Ukrainian Mineralogical Society, *Proc. Ukr. Mineral. Soc.*, Vol. 14, Kyiv, 92 p. [in Ukrainian].
3. (2004), *Proc. Ukr. Mineral. Soc.*, Vol. 1, Kyiv, 102 p. [in Ukrainian].
4. (2005), *Proc. Ukr. Mineral. Soc.*, Vol. 2, Kyiv, 160 p. [in Ukrainian].
5. (2018), *Proc. Ukr. Mineral. Soc.*, Vol. 15, Kyiv, 124 p. [in Ukrainian].
6. (2019), *Proc. Ukr. Mineral. Soc.*, Vol. 16, Kyiv, 124 p. [in Ukrainian].

7. (2020), *Proc. Ukr. Mineral. Soc.*, Vol. 17, Kyiv, 100 p. [in Ukrainian].
8. Pavlyshyn, V.I. (corresp. ed.) (1992), *Yevgen Kostyantynovich Lazarenko. Bibliography of scientists of Ukraine*, Nauk. dumka, Kyiv, 56 p. [in Ukrainian].
9. Matkovskiy, O., Bilonizhka, P. and Pavlyshyn, V. (authors and compilers of reports) (2012), *Yevhen Lazarenko is an outstanding figure of the 20th century*, LNU named after Ivan Franko, Lviv, 242 p. [in Ukrainian].
10. Melnyk, Yu.P. (ret. ed.) (1991), *History of mineralogical research in Ukraine*, Nauk. dumka, Kyiv, 160 p. [in Russian].
11. Lazarenko, E.K. (1948), *Mineral. sb.*, No. 2, Lvov, pp. 5-24. [in Russian].
12. Lazarenko, Ye.K. (1961), *300 years of Lviv University*, Lviv Univ. Publ. House, Lviv, 83 p. [in Ukrainian].
13. Lazarenko, E.K., Matkovskiy, O.I. and Slivko, M.M. (1967), *Mineral. sb.*, No. 21, Iss. 1, Lvov, pp. 6-34 [in Russian].
14. (2016) Materials of the IX Congress of the Ukrainian Mineralogical Society, *Proc. Ukr. Mineral. Soc.*, Vol. 3, Kyiv, 173 p. [in Ukrainian].
15. Matkovskiy, O. (2016), *Mineral. zb.*, No. 66, Iss. 2, Lviv, pp. 3-23 [in Ukrainian].
16. Matkovskiy, O. (2019), *Mineral. zb.*, No. 69, Iss. 1-2, Lviv, pp. 3-16 [in Ukrainian].
17. Matkovskiy, O. (2021), *Development of mineralogical research at Ivan Franko Lviv National University*, LNU named after Ivan Franko, Lviv, 194 p. [in Ukrainian].
18. Matkovskiy, O., Naumko, I., Pavlun, M. and Slivko, E. (2021), *Thermobarogeochemistry in Ukraine*, Prostir publ., Lviv, 282 p. [in Ukrainian].
19. Matkovskiy, O., Pavlyshyn, V. and Slivko, E. (2009), *Basics of mineralogy of Ukraine*, Textbook, Publ. Ivan Franko Nat. Univ. Center, Lviv, 856 p. [in Ukrainian].
20. Matkovskiy, O. and Slivko, Ye. (2021), *Mineral. zb.*, No. 71, Lviv, pp. 3-27 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.30970/min.71>
21. Pavlyshyn, V.I., Matkovskiy, O.I. and Dovgiy, S.O. (2018), *Achievements of mineralogy in Ukraine. To the 100th anniversary of the Geological Service of Ukraine and the National Academy of Sciences of Ukraine*, In-te of Gifted Child of NAS of Ukraine, Kyiv, 146 p. [in Ukrainian].
22. Pavlyshyn, V.I., Matkovskiy, O.I. and Dovgiy, S.O. (2021), *History of mineralogy in Ukraine. From ancient times to the 90s of the 20th century*, Kyiv, 464 p. [in Ukrainian].

Received 20.09.2022

O.I. Matkovskiy, DSc (Geology, Mineralogy), Professor-Consultant
 E-mail: mineral@lnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-7632-6080>
 Ye.M. Slyvko, PhD (Geology, Mineralogy), Assist. Prof.
 E-mail: emslivko@i.ua; <https://orcid.org/0000-0002-2731-0602>
 Ivan Franko National University of Lviv
 4, Hrushevskiy Str., Lviv, Ukraine, 79005

THE HISTORY OF MINERALOGY IN THE WORKS OF ACADEMICIAN YEVHEN LAZARENKO, HIS STUDENTS AND FOLLOWERS (To the 110th Anniversary of the Scientist's Birth)

The mineralogical science history occupies a prominent place in academician Ye. Lazarenko's scientific and pedagogical works: in monographic summaries of regional and genetic mineralogy, five editions of the textbook "Course of Mineralogy", the famous "Mineralogical Dictionary". A number of separate articles (individual or with co-authors) are devoted to the history of mineralogy in general and Ukraine in particular. Not all of the scientist's ideas were realized during his lifetime, but students and followers of Yevhen Kostyantynovych — representatives of the scientific mineralogical school that bears his name, a member of the Ukrainian Mineralogical Society, try to continue the work of their teacher. Various aspects of the history of the development of mineralogical research are covered in specialized publications — "Mineralogical Collection", "Mineralogical Journal", "Proceedings of the Ukrainian Mineralogical Society". They are discussed at scientific readings named after Academician Ye. Lazarenko, congresses of the Ukrainian Mineralogical Society and other scientific forums. The separate chapters in modern textbooks, educational aids, reference publications are devoted to the history of mineralogical development in Ukraine and in general; in recent years a number of specialized monographic publications were published.

Keywords: history of mineralogy, Yevhen Lazarenko, Ukrainian Mineralogical Society, mineralogical school of Academician Ye. Lazarenko.